O. P. JINDAL SCHOOL, SAVITRI NAGAR

Half Yearly Examination (2018 – 2019)

Class: IX MM: 80

Subject: Sanskrit Time: 3 Hrs.

Name: ____________________ Class / Section: ________ Roll No.:__________

Fifteen Minutes Extra will be for reading the Question Paper.

निर्देशाः१) प्रश्नपत्रे चत्वारि खण्डानि सन्ति।

खण्ड क	पठित अवबोधनम्	(५ अङ्काः)
खण्ड ख	रचनात्मकं कार्यम्	(१५ अङ्काः)
खण्ड ग	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	(२५ अङ्काः)
खण्ड घ	पठित-अवबोधनम्	(३५ अङ्काः)

२) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।

३) प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि।

४) प्रश्नसंख्या अवश्यं लेखनीया।

५) उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि।

(खण्ड-क) पठित अवबोधनम्

प्र० १ अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत–

शिक्षायाः महत्त्वं सर्वेषां एव विदितं शिक्षामन्तरेण न केषामपि सत्कार्यप्रवृत्तिः संभवति। जनः कर्तव्या कर्तव्ययो विवेकं कर्तुं शिक्षया एव समर्थो भवति। शिक्षां विना जनः अन्धवत् एव कार्येषु प्रवर्तते। शिक्षाविहीनो मूर्खः नाद्रियते लोकैः। धनार्जनायः न क्षमते कुटुंबभरणाय। स्वोदरदरीपूर्तये वा। शिक्षाविहीनः नरः पशुतुल्यो भवति। वस्तुतः मनुष्यस्य जीवनम् शिक्षाम् विना निरर्थकम् एव भवति। मनुष्यस्य शोभा तु शिक्षया एव भवति। शिक्षा मनुष्यस्य रक्षा पदे-पदे माता इव च हितकार्ये नियुक्तम् पिता इव करोति।

क) एकपदेन उत्तरत – (½x२=१)

अ शिक्षा विहीनः नरः कीदृशः भवति ?

ब सत्कार्य प्रवृतिः कथं भवति ?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत– (१x२=२)

अ शिक्षा मनुष्येभ्यः किं-किं करोति ?

ब जनः शिक्षया किं-किं कर्तुम् समर्थः भवति ?

ग) प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरम् चित्वा लिखत– (½x४=२)

अ शिक्षा विहीनः नरः पशुतुल्य भवति। अत्र कर्तृपदं किं ?

i शिक्षाविहीनः ii नरः

iii पशु iv पशुतुल्यः

ब 'सार्थकम्' इति पदस्य विपरीतार्थकम् किं ?

i निरर्थकम् ii निरर्थकमेव

iii समर्थः iv जीवनम्

स 'शिक्षाविहीनो' इति विशेषण पदस्य विशेष्य पदं किम् ?

i	लोकैः	ii	मूर्खः
iii	शिक्षाम्	iv	नाद्रियते

द 'शिक्षायाः महत्त्वं सर्वेषां एव विदितम्' अत्र अव्यय पदं किम् ?

i	एव	ii	महत्त्वम्
iii	विदितम्	iv	शिक्षाविहीनो

(खण्ड-ख) रचनात्मकं कार्यम्

प्र० २ मंजूषायाम् प्रदत्तैः उचित पदैः अधोलिखितम् पत्रम् पूरयत- **(½X१०=५)**

निजभ्रातुः विवाहे सम्मिलितार्थे प्राचार्यम् प्रति अधोलिखिते अवकाशपत्रे रिक्तस्थानानि मंजूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया पूरयत।

-------------------(१)
श्रीमंत प्रधानाचार्य महोदयाः
ओ० पी० जिंदल विद्यायलयः
सावित्रीनगरम् तमनारः।

विषयः- अवकाश प्रदानार्थम् -------------------(२)।
-----------(३)

सविनयम् ------------(४) इदमस्ति यत् अहं ----------(५) विद्यालये नवम् ---------(६) छात्रोऽस्मि। -----------(७) मम भ्रातुः विवाहः अस्ति। अतः अहं अद्य विद्यालयं आगन्तुम् न ------(८)।

कृपया माम् ----------(९) अवकाशं स्वीकृत्य ---------(१०) भवन्तः ।

कक्षायाः, अद्य, अनुग्रहीष्यन्ति, सेवायां, महोदयाः, निवेदनम्, भवतः, शक्नोमि, एकदिवसस्य, आवेदनपत्रम्।

प्र०३ मंजूषायाम् प्रदत्त शब्दानाम् सहायतया चित्रं दृष्ट्वा पंच वाक्यानि संस्कृतेन लिखत-(१X५=५)

प्रातःकालः, रमणीयबेला, स्वास्थ्य, स्फूर्तिदायकः, सूर्योदयः, प्रदूषणरहितम्, एकः, दृश्यते, अस्ति, वृक्षौः गृहाणि, नदी, जलम्, वहति।

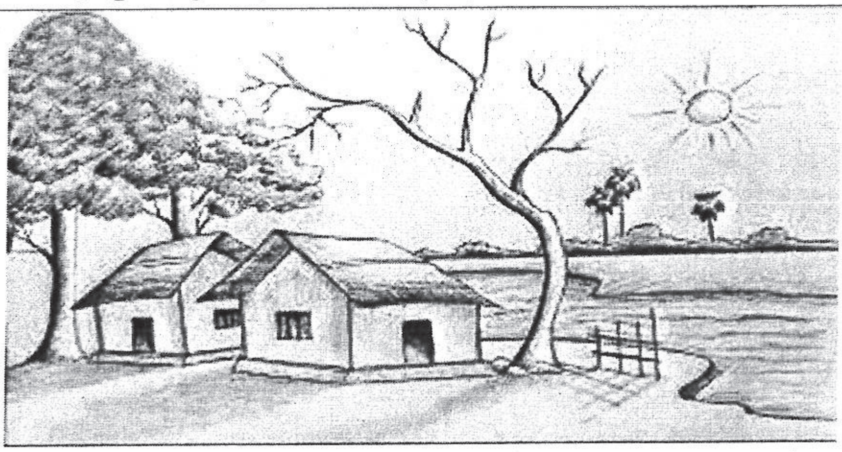

प्र० ४ अधोलिखितानाम् वाक्यानाम् संस्कृतेन अनुवादः क्रियताम्- **(१X५=५)**

क) यह मेरा विद्यालय है।
ख) बंदर वृक्ष पर चढ़ता है।
ग) हम नेत्रों से देखते हैं।
घ) गुरु को नमस्कार।
ङ) गाँव से बाहर वन है।

(खण्ड-ग) अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

प्र०५(i) उचितम् वर्णनं चित्वा वर्णवियोजने रिक्तस्थानम् पूर्तिं कुरुत- **(½X२=१)**

क्षत्रियः = क् + -- + अ + त् + र् + इ + य् + अः ।

(क) स् (ख) श्

(ग) ष् (घ) क्ष

चन्द्रः = च् + अ + न् + द् -- + अः।

(क) ऋ (ख) र्

(ग) द (घ) अ

(ii) अधोलिखितम् प्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत- **(१X२=२)**

कः वर्णः तालव्य अस्ति ?

(क) ट् (ख) द्

(ग) त् (घ) च्

कः वर्णः दन्त्य अस्ति ?

(क) ब् (ख) भ्

(ग) फ् (घ) ल्

प्र० ६ अधोलिखित वाक्येषु स्थूल पदानाम् समुचितं संधि-विच्छेदं वा प्रदत्त विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत- **(१X४=४)**

i **यथेष्टम्** कार्यम् कुरु।

(क) यथा + इष्टम् (ख) यथा + एष्टम्

(ग) यथ + इष्टम् (घ) यथ + एष्टम्

ii **इत्युक्तः** पिता तत्वज्ञानम् प्रतिपादयति।

(क) इति + उक्तः (ख) इति + युक्तः

(ग) इत + युक्तः (घ) इत्य + उक्तः

iii **दिगम्बराणाम्** रथयात्रा गच्छति।

(क) दिग + अम्बराणाम् (ख) दिक् + अम्बराणाम्

(ग) दिगम् + बराणाम् (घ) धिक् + अम्बराणाम्

iv इदानीम् **ग्रीष्म + ऋतु** अस्ति।

(क) ग्रीष्मः तु (ख) ग्रीष्मर्तु

(ग) ग्रीष्मार्तु (घ) ग्रीष्पार्तु

प्र० ७ उचित शब्दरूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत- **(१X६=६)**

i श्री रामः --------- पुत्रः अस्ति।

(क) राजस्य (ख) राज्ञः

(ग) राजा (घ) राजे

ii अहम्-------- एकम् रुप्यकम् ददामि।

(क) तम् (ख) तेन्

(ग) तस्मै (घ) तस्मात्

iii सा ---------- नमति।

(क) पिता (ख) पितरं

(ग) पितुः (घ) पित्रे

iv ----------- दत्तम् क्षीरं मधुरम् अस्ति।

(क) अहम् (ख) मयि

(ग) मम (घ) मया

v उद्याने ------ लताः सन्ति।

(क) चतुरः (ख) चत्वारः

(ग) चतस्त्र (घ) चत्वारि

vi भीष्मः -------- पुत्रः आसीत् ?

(क) गंगा (ख) गंगाम्

(ग) गंगायाः (घ) गंगाः

प्र० ८ उचित धातुरूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत- **(१X३=३)**

i वानराः कदलीफलानि -----।

(क) भक्षन्ति (ख) भक्षयन्ति

(ग) भक्षयतः (घ) भक्ष्यथः

ii महिलाः जलं ---------।

(क) आनयथः (ख) आनयन्ति

(ग) आनयामि (घ) आनयति

iii ते एकम् सुन्दरम् चित्रं ---------।

(क) लभते (ख) लभसे

(ग) लभे (घ) लभेते

प्र० ९ **अधोलिखितवाक्येषु प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितम् पदम् चित्वा लिखत–** (१X४=४)

i इदं-------- परितः राजपथम् वर्तते।

(क) विद्यालयस्य (ख) विद्यालयात्

(ग) विद्यालयम् (घ) विद्यालयेन्

ii कृष्णः -------------- अलम्।

(क) कंसम् (ख) कंसेन्

(ग) कंसात् (घ) कंसाय

iii ----------- पूरतः सेना-संचालकः अस्ति।

(क) सेनाम् (ख) सेनायाः

(ग) सेनायै (घ) सेनया

iv ----------- फलानि रोचन्ते।

(क) शिशुः (ख) शिशोः

(ग) शिशुभ्यः (घ) शिशुना

प्र० १० **प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितानि प्रत्ययाः उत्तराणि चित्वा लिखत–** (१X३=३)

i महापुरुषाः जनान् ---------- प्रसीदन्ति। (उप + कृ + ल्यप्)

(क) उपकृत्य (ख) उपकार्य

(ग) अपकृत्य (घ) उपकाराय

ii पुस्तकं ----- मोहितः पठति। (लब्धवा)

(क) लभ् + क्त्वा (ख) लब + क्त्वा

(ग) लभ्ध + क्त्वा (घ) लभि + त्वा

iii प्रदर्शनीम् ------- वयं गमिष्यामः। (दृश् + तुमुन्)

(क) दृश्तुम् (ख) द्रष्टुम्

(ग) द्रस्तुम् (घ) दर्शितुम्

प्र० ११ **प्रदत्त कोष्ठकेभ्यः उचितम् उपसर्गम् चित्वा लिखत–** (½X४=२)

i शिक्षकः विद्यालयात् ---------। (निर्गच्छति, निर्गच्छन्ति, निर्गच्छतः)

ii पक्षिणः गगने ------ । (उड्डयते, उड्डयन्ते, उड्डयेते)

iii सैनिकः शत्रून् ----------। (पराजयति, पराजयते, पराजयन्ते)

iv गंगा हिमालयात् -------- । (प्रभवति, प्रभवतः, प्रभवन्ति)

(खण्ड-घ) पठित अवबोधनम्

प्र० १२ अधोलिखितम् अनुच्छेदम् पठित्वा तद् आधारितान् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

भ्रान्तः कश्चन् बालः पाठशाला गमनं वेलायाम् क्रीडितुम् निर्जगाम्। किंतु तेन सह केलिभिः कालं क्षेप्तुं कोऽपि न वयस्येषु उपलभ्यमान आसीत्। यतस्ते सर्वेऽपि पूर्वदिनपाठान् स्मृत्वा विद्यालय

गमनाय त्वरमाणा बभूवुः। तंद्रालु बालोः लज्जया तेषां दृष्टिपथमपि परिहरन् एकाकी किमपि उद्यानम् प्रविशेश। स चिन्तयामास- विरमत्वेते वराकाः पुस्तकदासाः। अहं पुनरात्मानां विनोदयिष्यामि। ननु भूयो द्रक्षामि क्रुद्धस्य उपाध्यायस्य मुखम्। सन्त्वेते निष्कुटवासिनः एव प्राणिनो मम वयस्य इति।

i एक पदेन उत्तरत- (१X२=२)

क बालः एकाकी एव कुत्र प्रविशेश ?

ख बालः कीदृशः आसीत् ?

ii पूर्णवाक्येन उत्तरत- (२X१=२)

क बालकस्य वयस्याः किमर्थम् त्वरमाणाः बभूवुः ?

iii उचितम् उत्तरम् चित्वा लिखत- (१X२=२)

क 'निर्जगाम' इत्यस्य क्रियापदस्य कर्तृपदम् किम् ?

(अ) भ्रान्तः (ब) कश्चन्

(स) बालः (द) पाठशाला

ख 'क्रीडाभिः' इत्यस्य पदस्य अर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ?

(अ) केलिभिः (ब) तंद्रालुः

(स) क्रीडितुम् (द) किमपि

प्र० १३ अधोलिखितम् श्लोकम् पठित्वा तद् आधारितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

पिबन्ति नद्यः स्वयमेव नाम्भः, स्वयं न खादन्ति फलानि वृक्षाः।
नादन्ति सस्यं खलु वारिवाहाः, परोपकाराय सतां विभूतयः ।।

i एकपदेन उत्तरत- (१X२=२)

क सतां विभूतयः किमर्थं भवन्ति ?

ख के जलम् न पिबन्ति ?

ii पूर्णवाक्येन उत्तरत- (२X१=२)

क वारिवाहाः किम् न कुर्वन्ति ?

iii उचितम् उत्तरम् चित्वा लिखत- (१X२=२)

क 'वृक्षाः', इति कर्तृपदस्य क्रियापदम् किम् ?

(अ) पिबन्ति (ब) खादन्ति

(स) आदन्ति (द) नादन्ति

ख 'मेघाः', इत्यर्थे किम् पदम् प्रयुक्तम् ?

(अ) वारिवाहाः (ब) विभूतयः

(स) अम्भः (द) नाम्भः

प्र० १४ अधोलिखितम् नाट्यांशम् पठित्वा तद् आधारितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

(ततः प्रविशति करतलाभ्यं चक्षुषी मार्जयन्ती पंचवर्षदेशीयाः बालिका सोमप्रभा)

विमला– अये जागरिता। त्वरस्य तावत्। परिहीयते विद्यालय गमनवेला।

सोमप्रभा– अम्ब ! अद्य न गमिष्यामि विद्यालयं।

विमला– *(हस्तेन सोमप्रभाम् गृहीत्वा)* अयं किमेतत् कथयसि ? विद्यालयस्तु गन्तव्य एव प्रतिदिनम्। *(सोमप्रभायाः प्रस्थानम्)*

श्वश्रूः – विमले ! अयि दृष्टे ! कुत्र मृतासि ? कियतः कालात् शब्दापयामि ?

विमला– *(सकरुणम् निशम्य)* इयं मम श्वश्रूः सदैव मर्माघातिभिः कटुवचनैराक्षिपति माम्। *(उच्चैः स्वरेण)* अम्ब ! इयं आगच्छामि। किम् करणीयम् ?

i एकपदेन उत्तरत– **(१X२=२)**

क कस्याः श्वश्रूः कटुवचनैः आक्षिपति ?

ख बालिका कति वर्षीयाः आसीत् ?

ii पूर्णवाक्येन उत्तरत– **(२X१=२)**

क सोमप्रभा किम् कुर्वन्ती प्रविशति ?

iii उचितम् उत्तरम् चित्वा लिखत– **(१X२=२)**

क 'आक्षिपति', इत्यस्य क्रियापदस्य कर्तृपदम् किम् ?

(अ) मम (ब) श्वश्रूः

(स) मर्मः (द) घातिभिः

ख 'इयम् आगच्छामि', अत्र 'इयम्' सर्वनाम पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(अ) विमलायै (ब) सोमप्रभा

(स) श्वश्रूः (द) न केनपि

प्र० १५ अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत– **(१X५=५)**

क <u>सरसाः</u> रसालाः लसन्ति।

ख ग्रामे <u>निर्धना</u> वृद्धा न्यवसत्।

ग जीमूतवाहनः <u>महान् दानवीरः</u> आसीत्।

घ वृत्तम् <u>यत्नेन</u> संरक्षेत्।

ङ <u>ग्रामात्</u> बहिः पिप्पल वृक्षः आसीत्।

प्र० १६ A निम्नलिखित श्लोकयोः अन्वयं पूरयत– **(½X४=२)**

प्रिय वाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः।

तस्माद् तदेव वक्तव्यं वचने का दरिद्रता ?

अन्वयः – सर्वे ----- प्रियवाक्यप्रदानेन ---- । तस्माद् तत् ------ वक्तव्यं वचने -----

दरिद्रता।

B योमामं पुत्रप्रीत्य पोषयति स्वामिनो गृहे तस्य। (½X४=२)

रक्षानियोगकरणान्न मया भ्रष्टव्यमीषदपि।। इति।।

अन्वयः - यो स्वामिनः ------ पुत्रप्रीत्या पोषयति ----- गृहे रक्षानियोगकारणात् मया --- अपि ----- भ्रष्टव्यम् ।

प्र० १७ अधोलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमेण संयोज्य लिखत- (½X८=४)

क) नैतादृशः स्वर्णपक्षः रजतचंचु स्वर्णकाकस्तया पूर्वं दृष्टः।

ख) पुरा कस्मिंश्चिद् ग्रामे एका निर्धना वृद्धा स्त्री न्यवसत्।

ग) स्वर्णसोपानेन सा स्वर्ण- भवनमाससाद।

घ) ताम्रस्थाल्यां एव अहम् निर्धना भोजनम् करिष्यामि।

ङ) तस्यां महार्हाणि हीरकाणि विलोक्य सा प्रहर्षिता।

च) नैतादृक स्वादु भोजनम् अद्यावधि बालिका खादितवतीः।

छ) लुब्धया बालिकया लोभस्य फलं प्राप्तम्।

ज) गर्वितया बालिकया प्रोक्तम्-स्वर्णमयेन सोपानेन अहम् आगच्छामि।

प्र० १८ अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानाम् कृते उचितमर्थं चित्वा लिखत- (१X४=४)

क वृद्धायाः <u>दुहिता</u> विनम्रा आसीत्।

(अ) पुत्री (ब) पुत्रः

(स) दुग्धं (द) धेनुः

ख तत्र स्वर्णमयः <u>प्रासादः</u> आसीत्।

(अ) राजभवनम् (ब) मिष्ठान्नम्

(स) प्रसादम् (द) प्राप्तम्

ग एताम् <u>महानासं</u> नयतु।

(अ) पाठशालाम् (ब) पाकशालां

(स) भवनम् (द) देवालयम्

घ यत्नेन <u>वृत्तम्</u> रक्षेत्।

(अ) चरित्रम् (ब) विकारम्

(स) अन्नम् (द) धनम्

---००---